

תוכן עניינים

מאמר פתיחה

17

השביעי הרב יואל כהן

המאמר הראשון שאמר הרבי עם קבלת נשיאות חב"ד, עוסק בזכות ובחובה, בחביבות ובאחריות של ה"דור השביעי" לסיים את העבודה שהחל "הראשון" - אדמו"ר הזקן מייסד חסידות חב"ד * הצצה אל עבודתו של הרבי מגלה, כיצד עבודתו של הראשון, רבינו הזקן, התרחבה והתפשטה על-ידו לממדים עצומים, בכמות ובאיכות, עד ש"פנים חדשות באו לכאן" * הרבי קירב את מעיינות החסידות לכל יהודי; ביאר והסביר אותם בצורה הניתנת להשגה אצל כל יהודי; וגילה את המסר שלהם בעולם עצמו * וגם: מהו מקור הכוח ל'מפעל השליחות' העולמי שייסד הרבי?

תולדותיו ופעולותיו

39

גאון בנסתר הרב אליהו וולף

ביום הולדתו של הרבי, י"א בניסן תרס"ב, קיבל אביו ששה מברקים מאדמו"ר הרשב"ב, בהם ברכות, הוראות והדרכות הקשורות בהולדת הרך וחינוכו * לפי עדויות אמו, אותן העלתה על הכתב ביומנה האישי, הוא היה ילד גאוני, שקט, מאופק, איכפתי, אשר הסתכן בנפשו בכמה הזדמנויות על מנת להציל חיי אחרים * כנער למד בכוחות עצמו בהנחיית אביו הגאון רבי לוי יצחק שניאורסון, שהיה דור חמישי לאדמו"ר הצמח צדק ורבה של הנייפרפוטרובסק, ובי"ד כסלו תרפ"ט בא בכרית הנישואין עם בתו של אדמו"ר הריי"צ, הרבנית חיה מושקא * תמצית ביוגרפית אודות התקופה שלפני עלות הרבי על כס מנהיגות חב"ד, לצד עדויות וסיפורים מתקופת נערותו וימי מגוריו בברלין ובפריז.

68 **ציוני דרך ואירועים מיוחדים בנשיאותו של הרבי**

במשך שנות נשיאותו פעל הרבי דברים רבים ומגוונים. הרבי התוועד והרצה בדברי תורה שעוה רבות, קיבל ל'יחידות' אלפי אנשים, הדפיס ספרים, יום מבצעים, עורר ולהם עבור נושאים רבים, הקים מוסדות לימוד, שלח שלוחים וייסד בתי חב"ד וארגונים שונים בכל רחבי תבל * סקירה כרונולוגית קצרה ותמציתית.

אישיותו

73 **הרב הדומה למלאך ה' הרב מרדכי אליהו זצ"ל**

לפגוש אדם שבקי בש"ס, בפוסקים, בקבלה, ולא מקופיא אלא ממש לעומקם של דברים - הרי זה מופע יחידאי, נדיר. כוח עילאי. אין מדובר בעניין טבעי, כי אם בנשמה קדושה מיוחדת * לרבי לא הייתה נשמה פרטית, אלא נשמה כללית של כלל-ישראל. מנשמה קדושה זו נובע הכוח העצום שלו בתורה, נגלה ונסתר כאחד; ומכאן דאגתו העצומה והאיכפתיות האישית לכל אחד ואחת מבני ישראל בעולם.

79 **האדם השלם האדמו"ר מטולנא**

בהנהגתו הקדושה של הרבי יש דברים שנראו לכאורה כמו הפכים, אך למעשה הם מיוזג של ניגודים תוך יצירת שלמות המעוררת התפעלות עצומה * פשטות לצד גאונות, זריזות יחד עם מתינות, רחמים וחמלה מול תקיפות ונחישות, פזרנות וגם חסכנות, הצנע לכת יחד עם שימוש בראוותנות, אופטימיות וביטחון מול ריאליות כואבת, הסתפקות במועט עם דרישה למקסימליות * דוגמאות מאלפות מאישיותו המופלאה, שבכוחן להוביל אותנו להכרה כלשהי במהותה של השלמות ולהוות מורה-דרך עבורנו.

97 **אחוז בכסא כבודי הרב שמואל דוד גרוס**

חיוו של הרבי הם תופעה על-טבעית של אדם ילוד אשה, שהגיע לשיא הפסגות של הגבוהות השמימית * גאונותו האדירה היא פלא-פלאים שאיש אינו יכול להשיגו ולהגיע לתכליתו * אדם שכולו תורה, שבהנהגתו הראה דוגמה חיה ומחשית איך כל קיומו של העולם הוא בזכות התורה * לרבי הייתה אמונה עצומה בכוחו של כל יהודי לשוב לצור מחצבתו, והוא החדיר במאות אלפי יהודים אמונה טהורה.

103 איש ההלכה הרב שניאור זלמן רודמן

ישנם סיפורים רבים אודות הרבי מהם ניתן ללמוד דרך בהנהגת האדם ואף הלכה-למעשה, שעליהם אפשר להמליץ את הביטוי 'מעשה רב', תרתי משמע. ובמקרה דנן - מעשה רבי. * לקט של סיפורים וציטטות מיוחדות, בשני נושאים מוגדרים - היות הרבי 'יהודי של שולחן-ערוך' בכל עצם מהותו, והקפדתו הנדירה לדבר ב'לשון נקייה'.

115 באהבתה ישגה תמיד הרב משה מרינובסקי

מי שבאהבתה של התורה ישגה תמיד, ואהבה בלתי מוגבלת בוערת בליבו לתורה, אין לימודו ועיסוקו יודע גבולות. הוא עוסק בביאור מופלא ברש"י על התורה, בפלפול מעמיק על אחת ממסכתות הש"ס, ובמאמר חסידות עמוק מי ימצאנו * גדולי ישראל בדור האחרון מציינים במיוחד את העובדה שבכל נושא בו דיברו עם הרבי, דיברו היה בחיות ובעומק שיכולים להיות רק אצל מי ששקוע עכשיו בעומק הנושא הנידון * כמה סיפורים ועדויות על אהבת תורה אמיתית.

123 רגישות, אכפתיות, אחריות הרב אלקנה שמוטקין

מאישיותו של הרבי ומדרך הנהגתו בקודש, בלטו במיוחד אהבת-ישראל אין-סופית, אינטליגנציה-רגשית נדירה, איכפתיות ותודעת-אחריות עמוקה לכל יהודי באשר הוא * מדוע חדל הרבי בהודמנויות מסוימות מלסוכך על עיניו בעת תפילת מנחה? מה למד עם נער שאביו היה חולה הנוטה למות ר"ל? מתי ועל שום מה הרבי ערך "שבע-ברכות" בעיצומה של התועדות? ומה גרם לכך שהרבי שיגר מכתב לבעל-התוקע בעיירה נידחת בשבדיה? * מקבץ סיפורים מעוררי השראה מעדות אישית של בעלי המעשה.

מנהיגות

145 כתר המנהיגות הרב שמחה עלבערג זצ"ל

הרבי יכול להיקרא בצדק מנהיג ישראל במוכח היסטורי, מנהיג שבמעשיו הגדושים מסירות-נפש הוא מזכיר לנו את הדמויות הקמאיות של מנהיגי ישראל שהקריבו את הכל, את עולם-הזה כמו את עולם-הבא שלהם, כדי להציל את כלל ישראל ולהרימו לגבהים הנשגבים ביותר * אלמלא הנהגתו, כנראה לא היתה היום תנועה כה גדולה של בעלי-תשובה.

157

ונחה עליו רוח ה' הרב אהרן ליכטנשטיין

לא כל אדם, לרבות אנשים גדולים למדי, ניהן בצירוף הכישורים והאומץ לשלב את שני הכיוונים: הן את ההיגיון בתורה, והן את הביצוע. הן רוח ה' על כל מרכיביה, והן התמודדות עם רשע, עם ענווי ארץ, ועם צרכי ארץ עצמה. מה שייחד יותר מכל את הרבי, הן מבחינת דמותו והן מבחינת פועלו ומעמדו, היה שילוב זה שבין תלמוד ומעשה במישור הביצועי הפשוט. זו אולי הסיבה למשיחיות שדבקה בזהותו * גדולתו של הרבי היתה התמודדותו לא רק עם משטרים עריצים על כל שלוחותיהם, אלא גם עם החילוניות על כל האתגרים שהיא מציבה.

167

לעשות את הבלתי אפשרי הרב עדין אבן ישראל

אחד הדברים הנפלאים ביותר אצל הרבי – שאותו אפשר היה לראות בכל מה שעשה, לשמוע כמעט בכל שיחה שניהל ולקרוא כמעט בכל מה שכתב – הוא הדרך הכביר שלו להתעלות כל הזמן על עצמו, כל הזמן לעשות עוד * זו הייתה גישתו: להטיל על אדם מסה של עבודה שתהפוך אותו למשהו אחר לגמרי * הרבי לא היה מעוניין ליצור סגל של "מחזירים בתשובה מקצועיים"; הוא רצה שכל בית ובית יהיה "בית חב"ד". הוא ביקש לשנות את בני האדם, פשוטו כמשמעו, לשנות את טבעם. לכן הוא כל הזמן דרש עוד ועוד, ואף פעם לא היה שבע רצון.

173

מנהיג שיוצר מנהיגים הרב יונתן זקס

מרבית האנשים המביטים על אחרים, רואים רק את המקצת שביכולתם לראות. אנשים גדולים המביטים על אחרים, רואים אותם כפי שהנם באמת. אבל כאשר הגדול שבגדולים מביט על אחרים – הוא רואה מה הם יכולים להיות, למה הם מסוגלים להפוך. זה היה כוחו המיוחד של הרבי * השלוחים מהווים עדות לכך שבעזרת הכוח הזה, הרבי לא רק שינה את חייהם של אנשים, אלא הפך אותם לאנשים המשנים בעצמם את חייהם של אחרים. כך, באמצעות השלוחים, הוא שינה ומשנה את פני העולם.

181

הנשר הגדול הרב מאיר מאזוז

הרבי הוא הנשר הגדול של דורנו. הנשר, עיניו צופיות למרחקים. הוא לא מסתכל על ההווה בלבד * לפני עשרות שנים הרבי דיבר על הצורך הדחוף בתיקון חוק 'מיהו יהודי', אך לא שמו לב לדבריו. עכשיו כולם נוכחים לדעת עד מה רבתה הרעה. אילו בזמנו היו עומדים על המשמר כנדרש, היו חוסכים כעת את הקשיים הרבים במלחמה על קדושת עמנו * היום כולם גם מבינים למפרע את אזהרתו וזעקתו כנגד וויתורים לגויים, ואת הסכנה הגדולה הטמונה בכך.

ספריו

187 תורת מנחם - התוועדויות הרב יצחק קפלן

במשך השנים ערך הרבי כאלפיים התוועדויות. בכל התוועדות השמיע ביאורים בכל חלקי התורה, דברי התעוררות וחיזוק, התייחסויות אקטואליות לנושאים העומדים על הפרק והוראות לפעילות לשלוחיו ולכלל חסידיו * ייחודה של ההתוועדות הוא בהיותה מעמד חי, שיש בו התגלות מפנימיות הלב. ואכן, הדברים כפי שיצאו מפיו של הרבי יקדו באש של אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל; עתים היו ספוגים בדמע, עתים זהרו משמחה פנימית * בסדרת ספרי ההתוועדויות, שוכתבו הדברים כמתכונתן המקורית ונשמר בהם הניחוח המקורי של ההתוועדות. הקורא בהן אינו כלומד וכמעייין בלבד, אלא כשואב מים זכים ממקורם.

193 לקוטי־שיחות הרב מנחם מענדל קפלן

מתוך אלפי שעות של התוועדויות ושיחות קודש, לוקטו המהלכים התורניים המובהקים ויצאו לאור במתכונת של חידושי תורה - על התורה, על פירוש רש"י, על הש"ס, על הרמב"ם, וכמובן חידושים רעיוניים במשנת החסידות. מהלכים אלה, שנקראו בשם "לקוטי שיחות", נערכו בתוספת ציונים ומראי־מקומות ועברו הגהה קפדנית של הרבי, שהוסיף והשמיט, הרחיב וקיצר, העיר והאיר * דומה שניתן למצוא שלושה עקרונות מרכזיים השזורים כחוט השני בסדרת "לקוטי שיחות": תורה אחת, תורת אמת ותורת חיים. שלושה ביטויים מוכרים ובסיסיים לכאורה, אך הרבי מגלה בהם עומק לפנים מעומק.

199 אגרות־קודש הרב משה מרינובסקי

סדרת אגרות־קודש מכילה למעלה מעשרת־אלפים מכתבים ששיגר הרבי לנמענים שונים ומגוונים * מכתבי תורה; מכתבי התעוררות, עידוד וחיזוק לאמונה, ליראת שמים ולקיום המצוות; תשובות בכל תחומי החיים הרוחניים והגשמיים; והתייחסויות לצרכי כלל ישראל ברור האחרון * כל המבקש לדעת את דעתו של הרבי כמעט בכל נושא מנושאי החיים: מענייני פרנסה ובריאות ועד לכל שאלה שמציקה לו בעבודת ה' - יכול למוצאה באגרות־קודש. מכאן חשיבותה הגדולה של הסדרה.

207

ספר המאמרים הרב יצחק קפלן

למעלה מאלף וחמש מאות מאמרי חסידות השמיע רבינו במרוצת השנים, ורובם נדפסו בסדרת ספרי המאמרים שלו. כולם מיוסדים על דברי ששת אדמו"רי חב"ד שלפניו, אך ההדגשים החדשים והניסוחים החדים והמדויקים, מכוננים ומרכיבים מחדש את עולם המחשבה החב"די * תוך כדי הדיון נקשרים זה בזה קצוות רחוקים, וברעיונות שלא נתבררו עד תומם עולה פתאום אור חדש. סוגיות מסועפות ונפתלות, המפרנסות כרכים עבים, מזקק רבינו לכדי משפט אחד, לכדי הגדרה בהירה אחת * מתוך מאמרים אלה נפרסת תמונה מלאה של "שית אלפי שנין דהוו עלמא" - חיי האבות, יציאת מצרים, מתן תורה, שני בתי המקדש והגלויות - כולם שלבים של זיכוך ותיקון העולם, שסופם הגילוי השלם שאין בו שום הגבלה ושאינו מותיר דבר חוצה לו - הגילוי שיתרחש בעת הגאולה העתידה.

213

רשימות הרב דוד פלדמן

זמן קצר לאחר הסתלקות הרבי, בג' תמוז תשנ"ד, נמצאו במגירת שולחנו שלוש מחברות עם מאות עמודים רשומים בכתב־יד־קודשו המכילים ביאורים בכל חלקי התורה, מנהגים, סיפורים והוראות שונות בעבודת ה' * זמן כתיבת ה'רשימות' נע בין השנים תרפ"ח עד שנת תש"י - שנת הסתלקות אדמו"ר מוהרי"צ ועלייתו של הרבי לשמש בקודש במקומו * רוב־רובם של הדברים הם ביאורים וחידושים שמעולם לא נתבארו על־ידי הרבי במשך כל שנות נשיאותו בהתועדויותיו הרבות או באיגרותיו * 'רשימות' אלו נדפסו במשך השנים בסדרת חוברות, ופוענחו על־ידי צוות תלמידי חכמים מיוחד.

נפלאות בתורתו

221

בדרך אל נקודת התמצית הרב יהודה ליב שפירא

בתורתו הגדולה של הרבי, ישנם מאפייני לימוד ייחודיים ונדירים. ניתן למצוא בה חקירות מופשטות מאוד; תחומי העיסוק כוללים נושאים "נידחים", ולעיתים מושגים צדדיים כביכול הופכים להיות נושא יסודי וכללי. כמו כן מצוי מאוד עיקרון החיבור והאיחוד בין סוגיות שונות ורחוקות, ויחד עם זאת הכול תואם בדקדוק עם פרטי הפרטים של הסוגיא הנלמדת * מאפיינים אלה מסתעפים מהחדיירה לעומקה ותמציתה של חכמת התורה, והסברת ההיגיון העמוק והמופשט הטמון בה * כמה דוגמאות מתחומים שונים המובילות אל נקודת התמצית.

243 **"לשיטתיה" במשנתו** הרב מנחם מענדל רייצס

בדרך הלימוד 'לשיטתיה', מוצאים את המשותף בין מאמריו של תנא או אמורא, ומבארים כיצד דבריו בסוגיות שונות ורחוקות, מתקרבים ומתחברים זה עם זה, ויוצרים שיטה כללית אחת * בדרך זו דרכו כבר כמה מן האחרונים, אולם בתורת הרבי מקבלת דרך זו היקף חדש ומיוחד * הרבי עושה 'צריכותא' ומבאר מדוע נכפלה המחלוקת בין בעלי הפלוגתא, ולעיתים גם מקשר את תוכנה של המחלוקת לשמם.

261 **אור חדש בפירוש רש"י על התורה** הרב יצחק קפלן

חטיבה חשובה ומרכזית בתורתו של הרבי היא אוצר ביאוריו לפירוש רש"י על התורה. הביאורים הם בעקבות גדולי מפרשי רש"י, אולם למעשה הרבי סלל דרך מקורית לגמרי * ממאות פירושויו על התורה מתגלים - גישתו הייחודית להבנת חיבורו של רש"י; תשומת הלב המיוחדת שהעניק ללשונו של רש"י והדיוק בה; הגדרים החדשים בדיני ומצוות התורה המסתתרים בדבריו; והאופן בו יש לשלב בפירוש רש"י את 'יינה של תורה' * חדירה אל דרך לימודו של "בן חמש למקרא", עבורו כתב רש"י את פירושו.

277 **בהירות, מבניות ותמציתיות במאמרי הרבי** הרב יהושע שפירא

מי שמקבל את שורש חייו ויונק את תורתו מהיכלו של משיח, מוכרח להיות כזה שאין לפניו פנים וחורץ. אין מעיין שהוא פנימי ועמוק מכדי להנחילו למאן שהוא, ואין מציאות בעולם העולה בשם 'חוק' שאין אורו יתברך מגיע לשם * תורתו של הרבי הם "מעיינותיך חוצה". יש בהם מזיגה מופלאה, יחידה במינה, המבטאת בחריפות רבה את התשוקה הזו * דבר זה מתבטא במאמרי החסידות שהשמיע בשלוש נקודות: בהירות, מבניות ותמציתיות. בנקודות הללו מתייחד הרבי גם על פני קודמיו, כחלק מן החידוש שבזמנו ובשליחותו.

291 **הרבי והרמב"ם** הרב יעקב גוטליב

הרבי מתייחס לכתבי הרמב"ם בשני מישורים: רציונאלי ומיסטי. במישור הרציונאלי יש תחילה לחתור להבנת דברי הרמב"ם כפשוטם, ולהבין את כוונתו והלך מחשבתו. הרבי הדגיש כי לכל לראש יש ללמוד את ספר משנה תורה בדרך הפשט, כדברי הרמב"ם עצמו שספרו מיועד לכך "שיהיו כל הדינים גלויים לקטן ולגדול" * במישור השני, חיבורי הרמב"ם הם חיבורים אלוקיים ובתוך הדברים חבוי עומק של למדנות ואף עומק בתורת הנסתר, ויש להעמיק בהם בכדי לגלות זאת * בהתאם למישור הראשון תיקן הרבי את הלימוד היומי במשנה תורה; ובהתאם למישור השני, העמיק ופלפל הרבי בדברי הרמב"ם, ואף ביאר את דבריו, גם אלו שבמורה נבוכים, כמכוונים לרזי תורה עמוקים.

הכמיהה אל הגאולה

315 כל ימי חייו - להביא לימות המשיח הרב עדין אבן ישראל

המשיח ישנה את ההיסטוריה באופן בלתי הפיך. הוא יחולל תמורות בחיי האדם ויבשר עתיד שונה לחלוטין מן העבר * משיח לא היה בשביל הרבי רק מעין מנטרה, שיש לחזור עליה כמה פעמים ביום כדי להתגבר על קשיים. בשביל הרבי, משיח היה משהו שיש לעבוד עבורו, שיש לעסוק בו, שצריך להילחם בשבילו * ככל שעבר הזמן, המסר שלו נעשה ברור יותר ויותר: היכוננו, עיבדו, כי המשיח בא!

עד מתי?! הרב אסי שפינל

כאשר הרבי היה מדבר על התמהמהותה של גאולת ישראל, כל הווייתו היתה מתחדדת וסף הרגשות היה מרקיע שחקים * כאשר היה אומר את המשפטים אודות אריכות הגלות, היה נראה שהצער הנורא של 1900 שנות הגלות היכה בו והוא פשוט לא מסוגל להמשיך לדבר. הוא כביכול "נעצר"... תחושת מרירות איומה הורגשה, והיא כאילו התכה בבשרו החי. הוא ישב על מקומו שבור ורצוצן, דמעות רבות ניגרו מעיניו, וזעקתו "עד מתי?!" הייתה חודרת אל תוך חדרי הלב ודוקרת עמוק * הרבי העביר לנו תובנה עמוקה וישירה: אנחנו חייבים להבין שביאת המשיח היא מרכז החיים היהודיים, וזהו עניין אישי של כל יהודי בפרט.

343 המערכה על הגאולה הרב מנחם ברוד

שאיפת חייו של הרבי הייתה להחיש את ביאת גואל-צדק * במהלך השנים היו שינויי הדגשים, עד שבתקופה האחרונה הכריז הרבי ש"הגיע זמן הגאולה" והכול כבר מוכן לקראתה * מה הייתה מטרת העיסוק הנרחב בנושא הגאולה, וכיצד התייחס הרבי לפרסומים העוסקים בזהותו של משיח.

דָּבָר לְדוֹר

355 הזכות, החובה והדרך להפיץ יהדות הרב מנחם ברוד

משנה שיטתית וסדורה יש לרבי בנושא הפצת היהדות בדורנו * מהי החשיבות של הפעילות להפצת היהדות? מי הוא הראוי להפיץ את היהדות? ובאיזו דרך יש לעשות זאת? * על שאלות אלו הרחיב הרבי את הדיבור ברבות משיחותיו ומאייגרותיו וקרא לכול לראווג למצב הרוחני של כל יהודי, בכל מקום * סקירה תמציתית מתוך אוצר גדול של הוראות והדרכות.

381 הגישה המהפכנית למדע ולטכנולוגיה הרב מנחם מענדל ברונפמן

אם כל דבר הוא חלק מהאחדות האלוקית ואם כל דבר נעשה בהשגחה הפרטית, הרי זה תקף גם לעניינים שבמדע * בגילויי המדע יש לראות את גדלות ה' ואת הקריאה שהוא קורא לנו דרך גילויים כאלו; ובחירושי הטכנולוגיה המדהימים של העת האחרונה, יש לראות משום סימן להתקרבות הגאולה * יחד עם זאת, הרבי הבהיר חזרו והבהר את גבולותיו של המדע, וכי אין המדע יכול וגם אינו מתיימר להיות אלמנט ניגודי לאמונה בה' או לתורה * על גישתו המורכבת והייחודית של הרבי למדע ולטכנולוגיה.

399 מעמדה של האשה ביהדות הרב זושא וולף

האשה קיבלה את התפקיד החשוב ביותר - לבנות את הריקמה הפנימית של העם היהודי * "ללא עזרתה הפעילה של האשה בהפצת והחדרת התורה והמצוות בחיי היום-יום, אין עמנו יכול להתקדם אל המנוחה ואל הנחלה שהבטיח לנו הקדוש ברוך הוא" * יחד עם הקפדה מוחלטת על כללי הצניעות, דרש הרבי מהנשים להירתם לפעולות הפצת היהדות בדורנו * וגם: כיצד התייחס הרבי לדרישה המורדנית ל"שוויון זכויות"?

במחיצת הרבי

415 החיים בצל הרבי הרב יואל כהן

איזו מחלוקת בין בית-שמאי לבית-הלל לא הזכיר הרבי כדוגמה לחילוקי השיטות היסודיים ביניהם? מדוע לא אמר הרבי "לחיים" כליל הסדר, וכיצד הגיב כאשר יהודי בישר לו שחצה את קו-התאריך בימי ספירת העומר? כמה עסק הרבי שבוע לאחר שעבר התקף-לב, וכיצד התייחס לצעיר יהודי שביקש להתנצר, רחמנא-ליצלן? האם הרבי עיין אישית בכל מכתבי הברכה ששלח לאירועי שמחה? ועל מה שוחח ב"יחידות" במשך כשעה עם הבחור הליטאי? * ניצוצות מדרכיו בקודש של צדיק הדור.

437 ביקורי הראשון אצל הרבי הרב דוד חננין זצ"ל

הסתכלתי היטב היטב בדמות דיוקנו, כשאני עומד מחריש ומשתאה למראה חזותו המופלאה. יש בפני הרבי מין מבע מיוחד של שמחה עילאה ופשטות עצומה, כאחד. מזיגה של דחילו-ורחימו עם שמחה וטוב לבב. פשוט אין לשער כמה הוד ורוממות שופעת הדמות, כל כמה שמרבים להסתכל בה. ראיתי בימי שני חיי כמה וכמה גדולים וצדיקים, אך הבעה כזאת טרם ראיתי. הכל בלי כל בליטות ובלי שום תנועה. פשטות וחיבבות. חום מלטף ואש יוקדת * תיאור חי של חסיד אמיתי.

היה זה רגע נורא-הוד כאשר הרבי החל קורא את ההפטרה, תוך ככי-תמרורים. עיניו אדומות ודמעות רותחות ניגרות מהן ללא הרף. מפעם לפעם הוא סופג את הדמעות במטפחת המשי הלבנה שבידו, אך מיד מוצפות שוב עיניו באגלי-דמעה הנגרות על לחייו. ומתוך בכיו המזעזע, עולה גם קולו של הרבי הקורא בנעימות רבה, את פסוקי ה"הפטורה". בבית המדרש שוררת דממה כזו שבכל פינה כמעט, אפשר לשמוע את הקריאה. "עלץ לבי בה' רמה קרני בה'" - נשמע קולו של הרבי. אני מביט סביבי לרגע, ואני רואה - עדה גדולה של יהודים, ומעיני כל אחד ואחד מהם ניגרות דמעות. איש אינו נאנח, איש אינו זועק, רק מעיינות הדמע נפתחו לרווחה והכל טובעים בים של דמעות. רק עתה הבחנתי כי גם אני שטוף כולי דמע... * יומן מרתק של חודש תשרי עם הרבי.

השביעי

הרב יואל כהן

א. המאמר האחרון שאדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש כתב ומסר ללימוד הוא המאמר "באתי לגני", לכבוד יום יו"ד שבט תש"י, אשר התברר בדיעבד כיום הסתלקותו¹.

מאמר זה התקבל אצל החסידים כצוואתו הרוחנית של אדמו"ר מוהריי"צ, והדברים מקבלים משנה תוקף כאשר מתבוננים בתוכנו של המאמר.

מיד בתחילת המאמר מובא המדרש-רבה על-הפסוק² "באתי לגני", המתאר את השראת השכינה בשעת מתן-תורה כחזרת הקב"ה לגינתו - "באתי לגני" "למקום שהיה עיקרי בתחילה". בתחילת הבריאה עיקר מקומה של השכינה היה בעולם-הזה - "עיקר שכינה בתחתונים היתה", אלא שעל-ידי שבעה חטאים (חטא עץ-הדעת, חטא קין ואנוש וכו') נסתלקה השכינה מהארץ עד לרקיע השביעי. ואחר-כך עמדו שבעה צדיקים והורידו את השכינה שוב למטה; אברהם הורידה על-ידי עבודתו מרקיע השביעי לרקיע השישי, יצחק הורידה מרקיע השישי לחמישי וכן שאר הצדיקים שעמדו אחריהם, עד משה רבינו, הצדיק השביעי, שהוריד את השכינה למטה, לעולם הזה. אלא שכאן, תוך כדי הבאת המדרש

1 אדמו"ר מוהריי"צ נהג לכתוב מאמרי חסידות לקראת חגים ויומי דפגרא חסידיים. כך גם נהג בשנתו האחרונה, ה'תש"י, והכין מאמר עבור שבת יו"ד שבט, יום הסתלקותה של סבתו הרבנית רבקה (אשת אדמו"ר מוהר"ש) ובאותה שבת הסתלק, נ"ע.

2 שיר השירים ה, א.

הנ"ל, הוסיף אדמו"ר מוהריי"צ שלוש תיבות נוספות: "וכל השביעין חביבין"³.

אצל החסידים נתפרשו תיבות אלה כרמז מאדמו"ר מוהריי"צ, שהיה דור שישי לאדמו"ר הזקן בעל התניא ומייסד חסידות חב"ד, להסתלקות ולהתחלתו של דור חדש, דור שביעי, בשושלת חסידות חב"ד.

גם הרבי זי"ע במאמר הראשון⁴ שאמר בעת שקיבל על-עצמו את עול הנשיאות, בדיוק שנה לאחר ההסתלקות, ביום יו"ד שבט תשי"א, התעכב על תיבות אלה. הרבי ביאר, שבתיבות אלה מבאר אדמו"ר מוהריי"צ מהי הזכות הגדולה שבגללה זכה משה רבינו לגמור את הורדת השכינה למטה בארץ: כיוון שהוא הצדיק השביעי הממשיך את דרכו המיוחדת של אברהם אבינו, והיות ש"כל השביעין חביבין" – לכן זכות גדולה זו לסיים את הורדת עיקר השכינה למטה ניתנה לו.

הרבי המשיך וביאר את מהות מעלתו של השביעי: לשון המדרש "כל השביעין חביבין" (ולא "כל החביבין שביעין") מלמדת, שמעלת השביעי אינה "מצד ענין התלוי בבחירתו רצונו ועבודתו, כי אם בזה שהוא שביעי, שזה בא מצד התולדה"⁵. כלומר, מעלת השביעי שמשום זה זכה להוריד את השכינה למטה, אינה נובעת מגודל עבודתו ומעלתו העצמית, אלא זו מעלה הנובעת מצד התולדה – להיותו הממשיך השביעי של עבודת הראשון החשובה והנעלית, יש בו חביבות מיוחדת, וחביבות זו היא הזכות המיוחדת שבשלה זכה לסיים את ההמשכה.

מהי אכן מעלת עבודתו של הראשון? מבאר הרבי במאמר, שעבודת הראשון, אברהם אבינו, הייתה בפרסום האלוקות בעולם. כמ"ש "ויקרא שם בשם הוי' א-ל עולם" – אברהם אבינו הלך והסתובב במקומות כאלה שאינם יודעים מאומה אודות בורא העולם⁶, וגם שם הוא קרא והכריז שישנו "א-ל עולם" – לא רק שהקב"ה שולט על העולם "מלמעלה" ("א-ל העולם"⁸), אלא יותר מכך: העולם אינו מציאות עצמאית אלא כל

3 ממדרש רבה פרשת ויקרא פרשה כט.

4 המאמר הוגה על-ידי הרבי ונדפס בספר המאמרים מלוקט ח"ב עמ' רסג ואילך | "אוצר מאמרי חסידות" עמ' תי ואילך.

5 במאמר שם ריש סעיף ג'.

6 וירא כא, לג.

7 ראה במאמר סעיף ח'.

8 שמשמעותו היא שישנה מציאות של עולם כדבר נפרד בפני עצמו, אלא שהקב"ה הוא השליט עליו.

עניינו הוא הכוח האלוקי המלוכש בו - "א-ל עולם"⁹. יתירה מזו, לא רק שאברהם קרא והכריז כך בפני באי העולם, אלא הוא אף פעל שהם עצמם יכריזו זאת, וכדברי חז"ל¹⁰ "אל תקרא ויקרא אלא ויקריא" - הוא פעל באופן כזה שגם הזולת יקרא ויכריז את האמת האלוקית.

אם-כן, עבודתו הייתה לפעול שגם האנשים הנחותים ביותר ידעו ויכריזו בעצמם את ענייני האלוקות העמוקים ביותר; שהם יכירו בקשר העמוק של הקב"ה עם העולם.

הרבי אף מוסיף ומבאר¹¹, שעבודה זו עשה אברהם אבינו במסירות-נפש, ובזה עצמו באופן הנעלה ביותר שיש במסירות-נפש. יש דרגה שהאדם מחפש את מעלת המסירות-נפש; הוא אמנם רוצה למסור לקב"ה את כל-כולו, אבל זה עצמו מבוקש של האדם¹², ואם-כן בדקות דקות, עדיין מורגשת מציאותו האישית; אך מסירות-נפשו של אברהם אבינו הייתה באופן שמסר את עצמו לגמרי להשלמת הכוונה העליונה. הוא לא חיפש לעצמו מאומה. הוא ידע שתפקידו הוא לפרסם את האלוקות בעולם ומסר עצמו לגמרי למטרה זו, עד שגם אם יהיה צורך במסירות-נפש - "הנה גם זה ישנו", אבל לא זה היה המבוקש שלו. הוא לא חשב כלל על עצמו ועל העילוי שיהיה לו מעבודתו; הוא התמסר לפרסום אחדות ה' בעולם ללא שום חישובים.

ועבודה מיוחדת זו של הראשון גדולה ונעלית כל כך, "עד אשר גם משה מה שזכה שניתנה תורה על-ידו הוא מטעם כי השביעין חביבין, שהוא שביעי לראשון" - כיוון שהוא הממשיך השביעי של עבודת הראשון הנעלית, לכן ניתנה התורה על-ידו. וכדברי חז"ל¹³, שהקב"ה אמר לו למשה "במקום גדולים על תעמוד".

בהמשך הדברים, הרבי פנה אל החסידים בקריאה והוראה ברורה ואמר¹⁴: "זה תובעים מאתנו, דור השביעי לכ"ק אדמו"ר הזקן, וכל השביעין חביבין, הגם שאין זה מצד עבודתנו ויגיעתנו, מכל מקום כל

9 שמשמעותו היא שהעולם הוא כדבר אחד עם הא-ל המצוי בו. וראה לקושי-תורה מב, ד. המשך תער"ב ח"א עמ' רנז.

10 סוטה י, א.

11 במאמר שם סעיף ג'.

12 ומופיע בחסידות שזה על-דרך שאמר רבי עקיבא "מתי יבוא לידי ואקיימנו" - ברכות סא, ב.

13 דברים-רבה פ"ב, ז. על-פי משלי כה, א.

14 ראה במאמר סוף סעיף ז'.

השביעיין חביבין והעבודה דדור השביעי הוא להמשיך השכינה למטה ממש". היות ש"נמצאים אנו בעיקבתא דמשיחא, בסיומא דעקבתא", אם־כן "העבודה - לגמור המשכת השכינה, ולא רק שכינה כי אם עיקר שכינה, ובתחתונים דוקא"¹⁵.

ועבודה זו להמשיך את "עיקר שכינה ובתחתונים דוקא" נחלקת לשניים: הן ב"תחתונים" שבאדם עצמו - "להפוך השטות דנפש הבהמית, אשר ידע איניש בנפשיה שהדבר קיים אצלו, וכן הרתיחה של נפש הבהמית הקיימת אצלו ולפעמים אף למטה מזה, לעשות מזה ולהפוך את זה לשטות דקדושה"¹⁶; והן ב"תחתונים" שבחוץ - לקרוא ולהקריא, בקרב כל באי העולם, "אֵל עולם".

וכיוון "שכל מעלת השביעי הוא שהוא שביעי לראשון", אם־כן עלינו ללמוד את אופן העבודה מאופן "הנהגת הראשון"¹⁷: כשם ש"הנהגת הראשון היה שלא חיפש לעצמו כלום ואפילו לא מסירות־נפש, כי ידע שכל ענינו הוא כמ"ש ויקרא שם בשם הוי' אֵל עולם" בדוגמת עבודת אברהם אבינו, כך גם עבודתנו צריכה להיעשות מתוך התמסרות מוחלטת להשלמת הכוונה העליונה. ו"אף כי מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לאמר אעבוד עבודת אברהם אבינו, מכל מקום אפס קצוהו שייך לכל אחד ואחד ומחוייב בזה וניתנו לו הכחות על זה על־ידי ההנהגה שהראנו הראשון וממנו ואילך עד, ועד בכלל, ההנהגה שהראנו כ"ק מו"ח אדמו"ר [אדמו"ר מוהרי"צ], שהם סללו את הדרך ונתנו לנו כחות על זה".

מתוכנו של מאמר זה עולה, שהרבי רואה את תקופתנו כתקופת ה"דור השביעי" לעבודתו של "הראשון" - אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד, שעבודתו הייתה להוריד את השכינה למטה ולגלות את החסידות, שהיא האור האלוקי והפנימי שבתורה, במציאות הבריאה, בשכל האנושי - חכמה, בינה ודעת.

כלומר: כשם שענינו של מתן־תורה, שתוכנו הוא חיבור "עליונים"

15 שם סוף סעיף ג'.

16 סוף סעיף ח' (ביאור עניין ה"שטות דקליפה" והפיכתה ל"שטות דקדושה" באריכות יותר - ראה במאמר באתר לגני תש"י).

17 ראה במאמר סעיף ט'.

ו"תחתונים"¹⁸, החל כבר בתקופת עבודתו של "הראשון", אברהם אבינו¹⁹, שעל-ידי עבודתו הגדולה בפרסום אלוקות בעולם, העולם שהיה שרוי באפילה עד אז "התחיל להאיר"²⁰, ואחר-כך עמדו ששה צדיקים נוספים שהמשיכו בהורדת השכינה למטה, עד משה רבינו, "השביעי", שעל-ידו הושלם החיבור בין ה"עליונים" ל"תחתונים" במתן-תורה - כך גם בנוגע ל"תורה חדשה מאיתי תצא"²¹, פנימיות התורה שתתגלה על-ידי משיח צדקנו שיבוא ויגאלנו בקרוב: ההתנוצצות מגילוי נעלה זה החלה להאיר במעיינות החסידות שגילה רבינו הזקן בחכמה, בינה ודעת²²; ואחר-כך ישנם ששה שלבים-דורות בהמשכת והבאת הגילוי אל תוך מציאות הבריאה, כאשר בכל דור ההפצה וההורדה מתרחבים ומתפשטים, בכמות ובאיכות.

והיות ודורנו הוא "הדור השביעי" לעבודתו המיוחדת של הראשון, אדמו"ר הזקן, וחביבותו של השביעי היא שהוא המסיים את עבודת הראשון, אם-כן ניתנו לנו מלמעלה כוחות מיוחדים²³ "לגמור המשכת השכינה" לעולם-זהה, "בתחתונים דוקא"; וכיוון שניתנו לנו הכוחות לזה - באחריותנו ומחובתנו לנצלם לשם כך.

"לגמור המשכת השכינה"

ב. כפי שהוזכר לעיל, עניינו של השביעי הוא לא להתחיל דברים חדשים אלא להמשיך את עניינו של הראשון; להמשיך בעבודתו, להרחיבה ולהורידה לדרגות נמוכות יותר. אך מאידך, עבודתו של השביעי, על-אף היותה המשך לעבודת הראשון, מכל-מקום, להיותה השלב המסיים את ההמשכה יש בה איכות חדשה²⁴. וכפי שזוהי היה אצל משה רבינו, השביעי

-
- 18 ראה שמות-רבה פרשה יב, ג. וראה באריכות "המועדים בחסידות" עמ' 230 ואילך.
 19 ראה עבודה-זרה ט, א, שב' אלפים תורה התחילו כבר בתקופתו של אברהם אבינו.
 20 ראה בראשית-רבה פרשה ב, ג.
 21 ישעיה נא, ד. וראה ויקרא-רבה פי"ג, ג. וראה רש"י שיר השירים על-הפסוק "ישקני מנשיקות פיהו" (א, ב) - "ומיובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה".
 22 בכללות יותר, התגלות זו החלה בהתגלות החסידות הכללית על-ידי מורנו הבעש"ט, בערב שבת לאחר חצות של כללות ה"שית אלפי שנין" של העולם - ראה אור-החיים הק' ר"פ צו. פינחס כו, יט. וראה שיחת הרבי זי"ע ר"ח שבט תש"נ, ס"ח.
 23 ראה במאמר שם סעיף ט': "וזהו גופא החביבות דדור השביעי, שכמה כחות ניתנו ונתגלו בשבילנו".
 24 ראה במאמר שם סוף סעיף ב': "עיקר ענין ההמשכה הוא למטה בארץ דוקא, דלכך זאת

לעבודת אברהם, שחיבור ה"עליונים" וה"תחתונים" בדורו הוא חיבור מסוג חדש²⁵.

וכך גם בנוגע להתגלות פנימיות התורה בחכמה, בינה ודעת בשבעת הדורות של אדמו"רי חב"ד: תפקידו של הדור השביעי הוא להמשיך ולהרחיב את עבודת הראשון בהפצת המעיינות חוצה; אבל מאידך, כיוון שהעבודה בדור זה היא "לגמור המשכת השכינה" ולהביא את הגאולה בפועל, לכן גם בעבודת ההכנה לגאולה, בהפצת מעיינות החסידות בחכמה, בינה ודעת בדור זה, מתנוצצת ה"איכות החדשה" של ההתגלות האלוקית המיוחדת שתתגלה בגאולה העתידה על-ידי משיח צדקנו.

ואכן, כאשר מתבוננים בעבודתו של הרבי זי"ע, הנשיא "השביעי" בשושלת חב"ד, ניתן לראות כיצד הוא ממשיך את עבודתו של "הראשון", אדמו"ר הזקן, שיסד את חסידות חב"ד והחל להסביר את ענייני האלוקות בשכל האנושי ולהפיץ זאת ברבים; אך יחד עם זאת, בדור זה, שתפקידו "לגמור המשכת השכינה", ההפצה גדלה והתרחבה למימדים עצומים ביותר, לרוחב ולאורך, עד שניתן לומר ש"פנים חדשות באו לכאן".

דבר זה בא לידי ביטוי בכמה פרטים:

א) בדורות הראשונים של התייסדות חסידות חב"ד היו הגבלות מסוימות כיצד והיכן להפיץ את המעיינות; במשך הדורות אחר-כך, ההפצה הלכה והתרחבה, כל דור בהתאם לתפקידו וייעודו, אבל עדיין הייתה הגבלה כללית ללמוד את מעיינות החסידות עם יהודים שומרי מצוות בלבד; אולם בדורנו הוסרו כל ההגבלות. דרישתו של הרבי היא להפיץ את מעיינות החסידות לכל יהודי, בכל מקום, בכל דרגה ובכל מצב, וללא כל תנאים מקדימים²⁶.

שהמשכה למטה בעיקר נוגע לנו, הנה זהו גם עיקר ענין המשכה. וזה נעשה על-ידי משה דוקא, והטעם לזה . . . כי כל השביעין חביבין".

ויש לבאר את מעלת המשכה למטה, על-דרך המבואר במאמרי חסידות בעניין "סוף מעשה עלה במחשבה תחילה": כאשר ההשפעה מגיעה לסוף מעשה, מתגלה עילוי עמוק ביותר הנעוץ וטמון עוד לפני תחילתה של המחשבה - "תחילה למחשבה" ולפניה. ראה המשך תרס"ו עמ' יט ובכ"מ.

25 כידוע, שהתורה והמצוות שלאחר מתן-תורה הן מסוג אחר לגמרי מהתורה והמצוות שלפני מתן-תורה - ראה "המועדים בחסידות" שם.

26 חשוב להבהיר: למרות שהפצת המעיינות היא לכל יהודי בכל מצב בו הוא נמצא, מכל-מקום אין זה באופן שמקרבים ומשנים ח"ו את התורה בהתאם לדרגתו; כוונתנו רק לומר שהעניינים העמוקים ביותר של פנימיות התורה ואחדות ה', עם כל משמעותם העמוקה

ב) מלבד זאת שככל שעוברים הדורות ההפצה חוצה מתפשטת יותר ומתרחבת יותר, הרי שגם הסכרת החסידות והלכשתה בחכמה בינה ודעת על-ידי מאורי החסידות, הולכת ומתרחבת מדור לדור²⁷. וגם בנושא זה, בדור השביעי ישנה הוספה מהותית חדשה: מאמריו ושיחותיו של הרבי מתאפיינים בהסברה בהירה למושגי החסידות המופשטים ביותר, בצורה שאינה מצויה בדורות הקודמים. בתורת הרבי, גם המושגים העמוקים והנעלים ביותר מתבארים בהיגיון רב, עם ניתוח לפרטים ופרטי פרטים, והם ניתנים להבנה בשכל כל אדם²⁸.

ג) מלבד ההסברה הרחבה והבהירה במושגי החסידות, במשנתו של הרבי מתבארים עניינים חדשים העוסקים בגילוי גדולתו ואחדותו המוחלטת של הבורא בתוך גדר הבריאה עצמה²⁹.

שלושה אופני פעולה בריאה

ג. משמעותה של ההוספה בהפצת המעיינות חוצה בדורנו, תובן טוב יותר אם נקדים ונעמוד תחילה על תוכנה הכללי של הפצת המעיינות.

הפצת המעיינות חוצה היא העבודה המביאה את ה"אתי מר", את ביאת הגאולה, כמענה המשיח לבעש"ט³⁰. מכך מובן, שבעבודת הפצת המעיינות ופרסום ענייני החסידות חוצה, מתנוצץ ומאיר עניינו המיוחד של הגילוי האלוקי שיהיה לעתיד-לבוא³¹.

ונמצא, שמשמעותה של הפצת המעיינות וההוספה הנעשית בדור

בעבודת האדם והתבטלותו והתמסרותו לה', מיועדים עבור כל יהודי ויש לו את הכוחות לקבל זאת ולהיות מושפע מכך.

27 כידוע, שגדולי החסידים כינו את אדמו"ר מוהרש"ב בשם "הרמב"ם של תורת החסידות", על שם 'המשכ"י המאמרים שלו המבארים ביסודיות ובסדר מיוחד את סוגיות החסידות; כמובן מפורסמים מאמריו של אדמו"ר מוהריי"צ המתאפיינים בהעמקה מופשטת בסוגיות החסידות.

28 אין כאן המקום להביא דוגמאות לסוגיות שלמות בתורת החסידות שמתבארות באור חדש במאמריו ושיחותיו של הרבי, אך הדברים ידועים לכל מעיין בתורתו (וראה לקמן בסעיפים ו' ו' דוגמה כיצד במשנתו של הרבי הנושא היסודי והמופשט ש"ישראל וקוב"ה כולא חד", מקבל עומק מיוחד אך יחד עם זאת הוא מוסבר בבהירות רבה).

29 ראה כמה דוגמאות לכך לקמן סעיף ה'.

30 כתר-שם-טוב בתחילתו.

31 שהרי העבודה היא בהתאם לשכר הבא בעקבותיה, וכלשון אדמו"ר הזקן בתניא פרק לט: "משכרה נדע מהותה".

השביעי תתבהר לאחר שנבין טוב יותר את מהותו של הגילוי האלוקי שיתגלה לעתיד-לבוא.

בהתוועדות י"ט כסלו תשכ"ו, דיבר הרבי³² בהרחבה רבה על החידוש הגדול בגילוי האלוקי שיהיה לעתיד-לבוא, ועל עניינה של תורת החסידות והפצתה כהכנה לכך.

מאמר החסידות שנאמר בהתוועדות פותח בפסוק "פדה בשלום נפשי"³³, והוא עוסק בשלושה אופנים בפעולת האור האלוקי בעולם הנחלקים לשלוש תקופות: הגילוי האלוקי שהאיר במשכן; הגילוי שהאיר בבית-המקדש; והגילוי שיתגלה לעתיד-לבוא.

הגילוי האלוקי שהאיר במשכן פעל בעולם בדרך מלחמה. המשכן, עם הארון שבתוכו, נסעו במדבר במטרה להגיע אל הניצוצות המפוזרים ב"קליפות" שבו – בחינת "נחש שרף ועקרב"³⁴ – ולבררם. זהו תוכנו של הפסוק "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה, קומה ה' ויפוצו אויביך"³⁵ – עניינה של נסיעה זו הוא בעקבות "אויביך", ה"קליפות", שצריך להלחם בהם ולבררם. ברם, כאשר פעולת הבירור היא בדרך מלחמה, גם לאחר הניצחון והבירור יש עדיין נתינת מקום לצד ההפכי. בדוגמת ויכוח בין שני אנשים, שגם לאחר ניצחוננו של אחד מהם, יש תפיסת מקום לסברא ההפוכה³⁶;

בבית-המקדש האיר אור אלוקי נעלה יותר, שלגביו העולם וה"קליפות" שבו אינם תופסים מקום כלל. לכן, הבירור שנעשה על-ידי אור זה היה בדרך מנוחה. אין שני צדדים הנאבקים זה בזה, אלא הכול מתבטל כלפי הגילוי העצום שהאיר במקדש. על בירור בדרך זו אמר דוד המלך "קומה ה' למנוחתך"³⁷ – האור האלוקי שהאיר בבית-המקדש אינו יוצא ויורד אל האויבים ונלחם בהם, אלא הוא פועל בהם בדרך מנוחה – הוא מושך את הניצוצות הרחוקים אליו, בדוגמת אבוקה גדולה המושכת אליה את הניצוצות שסביבה בדרך ממילא.

32 גם בשיחות שנאמרו בהתוועדות וגם במאמר החסידות שנאמר בה. השיחות של התוועדות זו יצאו לאור בקונטרס בפני עצמו שהוגה על-ידי הרבי ונקרא "עניינה של תורת החסידות"; והמאמר נרפס בספר המאמרים מלוקט חלק ב' עמ' קטז ואילך.

33 תהלים נה, יט.

34 עקב ה, טו.

35 בהעלותך י, לה.

36 ראה בעניין זה בספר "המועדים בחסידות" עמ' 125 ואילך.

37 תהלים קלב, ח.

זהו תוכן ביאת כל גויי הארץ לירושלים, אל שלמה המלך: האור האלוקי שהאיר על־ידו משך אליו את הניצוצות שבמקומות המרוחקים, בגשמיות וברוחניות, לעלות ולהיכלל בגילוי עליון זה. וכמ"ש³⁸ "ומלכת שבא שמעת את שמע שלמה לשם ה' גו' ותבא ירושלמה": אמנם בחיצוניות ביאתה "ירושלמה" הייתה לשמוע את חכמת שלמה, אולם מדברי הפסוק ניתן ללמוד שהתוכן הפנימי של ביאתה היה מפני האור האלוקי המיוחד שהאיר בירושלים - "לשם ה'".

כאשר פעולת הבירור היא בדרך מנוחה, מפני עוצמת האור העליון, האויבים חדלים להיות אויבים. ה"קליפות" מתבטלות ממציאיותם, והניצוצות שבהן חוזרים ועולים לקדושה.

אבל גם גילוי זה לא בירר את כל הניצוצות כולם. וכמו שזה בגשמיות: האבוקה מושכת אליה רק את הניצוצות שיש להם שייכות כלשהי לאור האבוקה וביכולתם להרגיש את עוצמת האור, אולם הניצוצות החשוכים יותר, אלה שאינם מרגישים כלל במציאות האבוקה, אינם נמשכים אליה. וכך גם ברוחניות: הניצוצות המרוחקים ביותר, אלה שירדו והתלבשו בדברים הנחותים ממש ולא ניכר בהם כל קשר למקורם - לא נתבררו על־ידי הגילוי שהאיר בבית־המקדש³⁹;

אך לעתיד־לבוא, בגאולה העתידה, הגילוי האלוקי יהיה נעלה ביותר והבירור יהיה מושלם - כל הניצוצות, גם המרוחקים ביותר, יתבררו, וגם בנכראים עצמם יורגש בגילוי שכל תוכנם ומציאותם הוא אלוקות.

ומבואר במאמר⁴⁰, שהחילוק בין שלוש תקופות אלו נובע מהחילוק בדרגת האלוקות שהאירה בהן: במשכן האירה בחינת "אריך אנפין", ולגבי בחינה זאת העולם תופס מקום ויש צורך כביכול להילחם בו; בבית־המקדש האירה בחינת "עתיק יומין", ולגבי דרגה נעלית זו העולם בטל במציאות לגמרי, ולכן ה"קליפות" בטלות אליה והניצוצות שבהן עולים ומתכללים בקדושה. אולם אף־על־פי־כן, גם גילוי זה פועל רק בניצוצות השייכים להרגשת האור; ואילו לעתיד־לבוא תתגלה בחינת "פנימיות עתיק" - האיין־סוף עצמו, ולכן הגילוי יפעל בכל מקום.

בפשטות נראה, שהטעם להבדל בין התקופות נובע מעליונותה של

38 מלכים א, י, א.ב.

39 הראיה לכך היא, מעצם העובדה שמאז עד היום בני־ישראל סובלים מגלויות שונות וקשות הנובעות מהתגברות כוחות ה"קליפה" בעולם.

40 על־פי המבואר בספרי קבלה.

הדרגה המאירה בהם: ככל שהגילוי נעלה יותר, הוא מאיר רחוק יותר; ולכן לעתיד-לבוא, כאשר האור האלוקי יאיר בכל תוקפו, הוא יגיע לדרגות המרוחקות ביותר.

אך במאמר זה הרבי מבאר את העניין באופן שונה. הסיבה שלעתיד-לבוא יתבררו כל הניצוצות היא מפני ש"לגבי עצמות אור-אין-סוף אין שום מציאות שחוץ ממנו, ואדרבא, אמיתת המצאו יתברך הוא המציאות של כל הנמצאים. ולכן על-ידי גילוי פנימיות עתיק יהיה נרגש בכל דבר שמציאותו הוא אלקות"⁴¹.

פירוש הדברים: כל עוד האור האלוקי והעולם הם שני דברים נבדלים - לא ייתכן שבנברא עצמו תתגלה אמיתת הימצאו. שהרי גם האור החזק ביותר המתפשט עד אין קץ, נבדל במהותו מהמקום בו הוא מאיר, ולא ייתכן שהאור יתקשר ויתחבר עם עצם המקום עצמו; וזהו החידוש במאמר זה: כיוון שהקב"ה הוא אמיתת המציאות של כל הנמצאים, אם-כן לעתיד-לבוא, כאשר תתגלה אמיתת הימצאו, יתגלה שהאלקות היא מציאותו של הנברא עצמו.

על-פי זה נמצא⁴², שההבדל בין הבירור שבכית המקדש על-ידי שלמה המלך לבירור שיהיה לעתיד-לבוא, הוא לא רק בכך שהבירור לעתיד-לבוא יפעל גם בניצוצות המרוחקים ביותר שלא נתבררו על-ידי שלמה, אלא גם באותם ניצוצות שהתבררו בימי שלמה ישנו חידוש בבירור לעתיד-לבוא: עד ימות-המשיח, פעולת האור האלוקי בעולם היא בדרגמת מציאות אחת הפועלת על זולתה. וכאשר האור האלוקי המברר פועל במתברר כדבר אחד הפועל על זולתו, הבירור הוא כדבר נוסף על מהותו של המתברר; מה-שאין-כן לעתיד-לבוא, פעולת האלוקות בעולם לא תהיה כפעולה במציאות הזולת, אלא אז יהיה "נרגש בכל דבר שהמציאות שלו גופא היא אלקות"⁴³.

ההבדל הנ"ל בין אופני הבירור (האם האור האלוקי פועל כדבר הנוסף על מהותו של המתברר, או שמתגלה בכל דבר שהמציאות שלו גופא היא אלוקות), יוצר הבדל נוסף בין הבירורים⁴⁴: הבירור בזמן שלמה המלך נעשה דווקא כאשר העמים עלו ובאו לירושלים אל שלמה. אמנם

41 ספר המאמרים שם עמ' קכד.

42 ראה ספר המאמרים שם.

43 לשון הרבי בספר המאמרים שם עמ' קלח.

44 ראה ספר המאמרים שם עמ' קלט.

האור האלוקי התפשט אל הניצוצות גם בהיותם במקומות הרחוקים, וזו הסיבה שהם נמשכו ובאו אל האבוקה הגדולה, אבל הבריור בפועל נעשה רק כאשר הם יצאו והתעלו ממקומם ודרגתם ובאו למקום ה"אבוקה" – לירושלים; מה-שאיין-כן לעתיד-לבוא, שאז יתגלה שאמיתת הימצאו היא אמיתת המציאות של הדברים המתבררים עצמם, יקוים הייעוד⁴⁵ "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד" בעמים כמו שהם במציאותם ובמקומם.

זהו החידוש הגדול שיהיה לעתיד-לבוא: אז תתגלה עצמותו של הקב"ה, שמצדו נעשה חיבור ואיחוד מושלם בין העליון ביותר ובין התחתון ביותר.

לגלות את המעינות בחוץ

ד. כפי שהוזכר לעיל, הפצת המעינות חוצה היא העבודה המביאה את ההתגלות הנעלית שתהיה לעתיד-לבוא. עבודה זו, שהחלה על-ידי הבעש"ט, וביתר שאת על-ידי תלמיד תלמידו – אדמו"ר הזקן, שייסד את חסידות חב"ד שעניינה גילוי מעיינות התורה בשכל – חכמה, בינה ודעת, מטעימה ומכינה את העולם לגילוי האלוקי הנעלה שיהיה לעתיד-לבוא במציאות הבריאה עצמה.

זו הסיבה שמדור לדור, ככל שמתקרבים יותר לביאת המשיח אופן הפצת המעינות הולך ומתרחב:

כל עוד העולם והקב"ה נראים כשתי מציאויות נבדלות, המעינות המתפשטים מן המקור אל ה"חוצה", נבדלים מן ה"חוצה" ופעולתם בו היא כדבר הנוסף על מהותו. לכן הפצת המעינות בדורות הראשונים הייתה בעיקר אצל יהודים אלה שמצד דרגתם יש להם שייכות אל המקור, המעיין (בדוגמת האבוקה שאורה הגדול מאיר בניצוצות שיש להם שייכות אליה).

אולם ככל שהדורות הולכים ומתקרבים יותר אל הגילוי המיוחד שיתגלה לעתיד-לבוא, ההגבלות הוסרו וה"מעיינות" עצמם, עם כל תוקפם וטהרתם, נעשו שייכים לכל יהודי, באיזה דרגה רוחנית שיהיה.

ובלשון הרבי במאמר⁴⁶: "ענין יפוצו מעינותיך חוצה הוא, שגם בבחינת

45 צפניה ג, ט.

46 ספר המאמרים שם עמ' קלט.

חוצה יהיו (ובאופן דהפצה) לא רק המים חיים שנמשכים מהמעיינות ועל דרך הגילוי דחיצוניות עתיק שהיה בימי שלמה, שעיקר הגילוי היה בירושלים אלא שהארה ממנו נמשכה גם למקומות הרחוקים, אלא המעיינות עצמם. ועל-ידי זה נתגלה המציאות דהחוצה עצמו, שאמיתת מציאותו הם המעיינות".

הפצת המעיינות בדורנו, נעשית, על-פי הוראותיו של הרבי זי"ע, בכל פינה ובכל נקודה בעולם, ומטרתה להגיע לכל יהודי בכל מצב ודרגה שהוא מצוי בה. בימינו יש את הכוח לגלות איך אצל כל יהודי, בכל מקום ודרגה שיימצא בה, היהדות אינה דבר הנוסף עליו אלא מעיינות התורה והחסידות הם תמצית חייו. לכן, גם יהודי שעדיין אינו שומר מצוות, לא רק שאפשר להביא גם אליו מים מהמעייין, אלא יתירה מזו – אפשר לגלות שהמעייין עצמו נמצא בתוכו. על-ידי הסברת רעיונות החסידות, כפי שנתבארו ונתבהרו בדורנו, שכלו האנושי של כל יהודי יכול לקבל את המעיינות ועל-ידי כך הם מגלים את נשמתו האלוקית.

האחדות שבנריאה

ה. לאמיתו של דבר, הפצת פנימיות התורה לכל אשר בשם ישראל יכולה עדיין אינה מבטאת את מלוא משמעותה של הפצת המעיינות חוצה. כאשר ההפצה היא רק בין בני-ישראל, אין זו הפצה ב"חוצה" האמיתית. יהודי בכל מצב שיימצא יש לו נשמה קדושה, אלא שלעיתים ישנם כסויים שונים ומשונים על נשמה זו, ועל-ידי ה"מעיינות" מתגלה הנשמה האלוקית והכיסוי מוסר. אם-כך, ה"חוצה" שביהודי אינו אלא דבר זר שדבק בו, אך הוא בשום אופן אינו מהותו.

הפצת המעיינות חוצה לאמיתה, היא התגלות המעיינות הפנימיים של התורה ואחדותו המוחלטת של הקב"ה, במציאות העולם עצמו. זוהי משמעותה המלאה של עשיית ה"דירה בתחתונים"⁴⁷: מצד אחד ה"דירה" צריכה להיעשות בעולם הגשמי "התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו"⁴⁸, ו"חוצה" שאין "חוצה" הימנו; ומצד שני, במקומות אלו עצמם צריך להביא לא רק הארה והמשכה מן המקור, אלא את ה"מעייין" עצמו, את אמיתת הימצאו.

דבר זה בא לידי ביטוי בכך, שכתוך מציאות הבריאה עצמה ניתן

47 ראה תניא ריש פרק לו.

48 לשון אדמו"ר הזקן בתניא שם.

לראות את אמיתת הימצאו. בתורתו של הרבי מצויות דוגמאות רבות לכך (כנ"ל סעיף ב'), ואחת העיקריות שבהן היא מציאת האחדות האלוקית הקיימת בתוך הבריאה. בכמה וכמה הזדמנויות ביאר הרבי, כיצד בתוך העולם עצמו, שגדרו הוא ריבוי ופירוד - "ומשם יפרד"⁴⁹ - ניתן לראות את האחדות המוחלטת של הבורא⁵⁰.

עובדה היא, שטבע בני-אדם לחפש את האיחוד בין הנבראים השונים. לדוגמה: כאשר ישנם עשרים מאורעות תמוהים שניתן ליישבם על-ידי תירוץ אחד, התירוץ מתקבל ומסתבר בעיני בני-אדם הרבה יותר מאשר תירוץ נפרד לכל מאורע. ולכאורה, מדוע השכל מקבל אפשרות זו כאמיתית ונכונה יותר? מצד השכל ניתן בהחלט להבין שכל מקרה וכל שאלה מתורצים בנפרד! אלא שבדבר זה ניכר, שעניין האחדות נחקק בטבע הבריאה כשלמות ומעלה.

כמובן, מצינו שחכמי הטבע מחפשים להסביר את תופעות הטבע השונות בצורה אחידה. ובעצם, כל המושג של "חוקי הטבע" הוא ראיית התופעות השונות כחוקים אחידים וכלליים.

נקודת העניין כפי שעולה משיחותיו של הרבי היא⁵¹, שכיוון שהבורא הוא "אחדות פשוטה", לכן גם בטבע הנבראים משתקף עניין זה. עניין האחדות נקבע ונחקק בטבע הבריאה כמעלה מיוחדת, ולכן ככל שהדברים מתאחדים סביב נקודה אחת ההסבר טוב ושלם יותר.

כמו כל שאר ענייני הבריאה גם דבר זה משתלשל מהלכות התורה. כדיני התורה אנו מוצאים, שכאשר שור נגח שלוש פעמים, למרות שניתן להסביר שכל יום הוא מקרה לעצמו, התורה פוסקת שהשור מועד ונחשב לשור נגחן. על-אף שניתן לחלק ולומר שהבהמות שנגח היו שונות, הזמנים היו שונים והמקומות היו שונים, מכל מקום התורה מקשרת בין המקרים הנפרדים ואומרת ששלושתם נבעו מטבע אחד. יתירה מזו: הכוח החזק של האחדות בא לידי ביטוי גם בשור נגח - גם במציאות שתכונתה הרס ונזק, אומרת התורה שהאחדות גוברת על הפירוד ויש

49 בראשית ב, י.

50 נושא זה נסדר ונתבאר בהרחבה בספר הערכים חב"ד ערך "אחדות ה' - בריאה" (י"ל בקרוב).

51 ראה שיחת פרשת שלח תשכ"ט בתחילתה. שיחת מוצאי ש"פ אחרי תשל"ח בתחילתה. ועוד.

ליחס את כל שלושת המקרים לטבע אחד של השורר⁵². וכיוון שאמיתת הימצאו היא אמיתת המציאות של כל הנמצאים, לכן חוק תורני זה נקבע ונחקק גם בגדרי הבריאה עצמה.

ונמצא, שלא רק שהמדע, העוסק בהבנת הטבע וחוקיו, אינו סותר לאמונה הטהורה בקב"ה, אלא ההיפך הוא הנכון: על-ידי ראייה אובייקטיבית במחקרי המדע מתגלה הקשר העמוק ביותר של העולם עם אמיתת הימצאו; בתוך הריבוי והפירוד מתגלה האחדות הפשוטה.

בהקשר זה, ראוי להעתיק קטע מלקוטי-שיחות העוסק בעניין זה⁵³:

"פנימיות התורה באה לגלות את ה"אחדות הפשוטה" של הקב"ה בעולם, אשר מבלי הבט על כך שישנם ריבוי נבראים, הנה ריבוי זה אינו בסתירה ל"אחדות הפשוטה" של הקב"ה. שכן אדרבה, הריבוי גופא נובע דוקא מצד ה"אחדות הפשוטה" של אלוקות, כמבואר בכמה מקומות.

מכיון שהמציאות הפנימית של העולם היא ה"אחדות הפשוטה" של אלוקות, לכן מתבטאת אחדות זו גם במציאות העולם גופא, שבעולם גופא ישנו ענין האחדות.

וענין זה, האחדות שישנה בעולם (שכפנימיותה היא ה"אחדות הפשוטה" דאלוקות), הולך ומתגלה יותר ויותר עם התפתחות חכמות העולם (שכדברי הזוהר⁵⁴, התפתחות זו נובעת מהתגלות פנימיות התורה בדורות האחרונים): כעבר היו בני אדם סבורים, שכל אחד מכוחות הטבע הוא כוח נפרד בפני עצמו, ושהחומר של כל מציאות בעולם מורכב מריבוי יסודות שונים; אך ככל שמתקדמת התפתחות חכמות העולם, מגיעים יותר להכרה, שריבוי ופירוד זה בהרכב היסודות הוא רק ענין חיצוני באופן הצירוף של חלקים, הצמצום וההתפשטות שלהם וכו', והולכים וממעטים את הסכום - עד להכרה שנקודת המציאות של העולם עומדת על איחוד של שני העניינים - כמות ואיכות (חומר נושא הכוח, והכוח).

ובשיחות אחרות קישר זאת הרבי לגילוי המהפכני של המדע בדורות

52 ראה שיחת פרשת שלח שם.

53 לקוטי-שיחות חלק ט"ו עמ' 47. [אוצר לקוטי-שיחות" עמ' 61].

54 חלק א' עמ' קיז. וראה לקוטי-שיחות שם (סעיף א' ואילך) ביאור העניין באריכות רבה.

האחרונים בעניין חומר ה"אטום", שתוכנו הוא שכל סוגי הנבראים השונים והרבים, מורכבים מחומר אחד הנקרא "אטום".

לפי הסתכלות פנימית זו, בתוך חוקי הטבע והבריאה עצמם ניתן למצוא את ה"אחדות הפשוטה" של עצמותו של הקב"ה. בתוך התחתון עצמו כפי שהוא במדרגתו, מתגלה העליון עצמו כפי שהוא למעלה מצמצום וירידה.

הכוחות שבנשמה היהודית

ו. הכוח שיש בנשמות-ישראל לעשות "דירה" לקב"ה באופן זה שהעליון ביותר יתגלה בתחתון ביותר, הוא מפני שהם מושרשים בעצמותו של הקב"ה. כיוון ש"ישראל וקוב"ה כולא חד"⁵⁵, לכן, כשם שלגבי הקב"ה אין שום מציאות אחרת חוץ ממנו, אלא אדרבה, אמיתת הימצאו היא האמת של כל הנמצאים - כך גם בני-ישראל, שהם "כולא חד" עמו, יכולים לראות "בכל דבר שהמציאות שלו גופא היא אלקות", ולגלות את ה"מעיינות" בתוך ה"חוצה" עצמו.

כלומר: כיוון שהסיבה לכך שאמיתת הימצאו היא אמיתת המציאות של הנברא הוא מפני ש"לגבי עצמות אור-אין-סוף אין שום מציאות שחוץ ממנו"⁵⁶, אם-כן בהכרח לומר שנשמות-ישראל, שבכוחם לגלות אמת זו בעולם, מושרשות בדרגה זו עצמה.

כמבואר במאמרי חסידות, הקשר בין ישראל לקב"ה הוא בדוגמת הקשר העצמי בין האב והבן. ובלשון החסידות⁵⁷: "שרש נשמות ישראל הוא בבחינת פנימיות ועצמות אור-אין-סוף, וכמו שכתוב בנים אתם לה' אלקיכם, כמו שהבן שנמשך מעצמות מוח האב, כמו כן נשמות-ישראל הם מבחינת פנימיות ועצמות אור-אין-סוף".

ליתר ביאור: הקשר בין שני חברים אינו קשר עצמי, אלא שראובן אוהב את מעלותיו של שמעון ולכן הוא קשור עמו. זו אהבה הנובעת משכלו והבנתו של ראובן אל מעלותיו של שמעון. וכיוון שהתכונות והמעלות של האדם הם החיצוניות שלו, לא מהותו העצמית, אם-כן הקשר הוא חיצוני בלבד; מה-שאינ-כן האהבה של אב אל בנו אינה

55 ראה זוהר ח"ג עג, א.

56 ספר המאמרים מלוקט ח"ב עמ' קכד (נעתק לעיל סעיף ג').

57 ראה ספר המאמרים תרנ"ט עמ' יג, ועל-דרך זה בכמה מקומות.

מפני שבשכלו הוא מבין את מעלותיו של הבן, אלא הקשר הוא בעצם המציאות. לכן, אהבה הנובעת מהשכל עלולה להתבטל – כאשר בטל דבר בטלה האהבה. אם שמעון ישתנה לפתע, אהבת ראובן אליו תחלוף גם היא; אולם אהבת האב אל בנו אינה תלויה בדבר – היא אינה בנויה ממעלות כאלה או אחרות, אלא זו אהבה עצמית.

בהתאם לכך, גם הקשר בין הקב"ה לבני־ישראל אינו בנוי רק על כך שבבני־ישראל ישנם מעלות עצומות ונפלאות; וכן לאידך, הקשר של ישראל לקב"ה אינו תלוי רק בכך שהיהודי מכיר במעלותיו הגדולות של הבורא. הקשר ביניהם הוא הרבה יותר פנימי מזה; זהו קשר עצמי.

לכן אומר הקב"ה "בין כך ובין כך בני הם"⁵⁸ – איך שיתנהג היהודי הוא נשאר בנו של הקב"ה; וכך גם מצדו של היהודי – "אף על גב דאזיל הכא והכא דיוקנא אשתאר בך לעולם"⁵⁹: יהודי יכול לפנות לכיוונים שונים ומשונים, אבל כל זה הוא רק בחיצוניות, אולם בפנימיות, החותם האלוקי, "דיוקנא", נשאר בו לעולם.

במאמרי חסידות מובא בהקשר זה עניין הבחירה של הקב"ה בישראל: בחירה גם היא מבטאת קשר עצמי בין הבוחר לנבחר, שהרי בחירה משמעותה שישנם שני דברים שווים בעיני הבוחר, ומצדם אין סיבה לבחור באחד על פני חברו; וזה שבכל זאת בחר האדם באחד מהם, זוהי בחירה חופשית הנובעת מעצמותו של האדם.

ונמצא, שכאשר האדם אכן פועל בבחירתו החופשית – הבחירה מבטאת קשר בין עצמותו של הבוחר לעצמותו של הנבחר.

זהו תוכנה של בחירת הקב"ה בישראל – ביטוי הקשר העצמי של הקב"ה עם נשמות־ישראל. ובלשון החסידות⁶⁰: "זהו מה שבחר [הקב"ה] בנשמות־ישראל דוקא, הבוחר בעמו ישראל, וכתוב יבחר לנו את נחלתינו כו', דכח הבחירה היא מאין־סוף עצמות ומהות, דשם הוא השרש האמיתי דנשמות־ישראל".

58 ראה קרושין לו, א. רות רבה פתיחתא ג.

59 ראה זוהר ח"א רמד, ב ואילך. ח"ב קיד, א. וראה תורה אור קכ, ד.

60 ספר המאמרים תרנ"ט עמ' יד (בהמשך למדובר שם בעמ' יג בעניין "בנים אתם לה" אלקיכם).

”אתה בחרתנו”

ז. המשמעות הכללית העולה ממאמרי החסידות היא, ששני עניינים אלה – משל הבן והאב ומשל הבחירה החופשית – מבטאים קשר עצמותי בין ישראל אל הקב”ה.

אך במאמריו ושיחותיו של הרבי, הוא מעמיק מאוד בנושא זה, ומפרט ומחלק את הדברים לשתי דרגות שונות. במשנתו של הרבי, הקשר המתבטא בעניין הבחירה נעלה הרבה יותר מהקשר של אב ובן⁶¹; ומאידך, בעומק הדברים מתברר שבאב ובן מצויה דרגה חדשה של התקשרות, הנעלית יותר מהקשר המתבטא בבחירה⁶².

ביאור הדברים:

הקשר של האב אל בנו, על-אף היותו קשר חזק ועצמי, הרי סוף־סוף זהו קשר הנוסף על מציאותו. לפני שהבן נולד, הוא לא היה קיים ומציאותו היא חידוש והוספה כביכול על עצם מציאותו של האב. יתירה מזו: עצם העובדה שקשר זה הוא טבעי, קשר שאינו תלוי בבחירתו של האב, זאת אומרת שהקשר אינו מעצמותו של האבא ממש. כאשר ישנו טבע מסוים שכביכול מכריח את האדם לאהוב, האהבה אינה נובעת מעצמותו של האדם אלא מהטבע המכריח. כל עוד ישנה הגדרה כיצד על האדם לנהוג ולבחור, ההגדרה היא הסיבה לבחירה ולא האדם עצמו. דווקא כאשר האדם חופשי לגמרי וביכולתו לבחור אפילו נגד טבעו – אזי הבחירה נובעת מעצמותו ממש.

במילים אחרות: כשם שבאהבה שכלית הקשר עם הזולת אינו נובע מעצמותו של האדם אלא ממעלותיו של הזולת המושכות את האוהב אליו, כך גם בקשר האב אל בנו – האהבה אינה נובעת מעצמותו של האב בלבד, אלא יש לה סיבה חיצונית כביכול: העובדה שהבן הוא המשך מציאותו של האב, היא הגורמת לאהבה טבעית זו מהאב לבנו.

בנפש האדם יש דרגות רבות זו לפנים מזו. יש דרגה שלגביה דבר חיצוני ממש תופס מקום ומעורר אהבה; יש דרגה פנימית יותר שמציאות של ”זולת” ממש אינה תופסת מקום שם, אך מציאות של בן, שהוא ”כרעא דאבוה”⁶³, כן תופסת שם מקום. אך גם דרגה זו אינה עצמותו

61 ראה לקוטי־שיחות חלק יא עמ' 5 ואילך. ובכ”מ.

62 ראה ספר המאמרים מלוקט חלק א' עמ' ר ואילך. לקוטי־שיחות חלק כח עמ' 179 ואילך.

63 עץ חיים שער כג פ”א. יונת אלם רפ”ב. וראה עירובין ע, ב. תור”ה מקמי – יבמות ג, א.

של האב ממש; בעצמותו של האדם - שום דבר אינו תופס מקום. לגבי עצמות הנפש מאומה אינו קיים, אלא הכול נובע מהאדם עצמו.

ונמצא, שגם אהבה שכלית וגם אהבת הבן הטבעית נובעים מדרגת הנפש בה מציאות מבחויך יכולה לעורר ולגעת (אלא שישנו הברדל: אהבה שכלית מעוררת את חיצוניותו בלבד, ואילו אהבת הבן מעוררת את פנימיותו); מה־שאינ־כן הבחירה מבטאת את הנפש עצמה, את הדרגה העצמית שבה הכול נובע מהבוחר ולמאומה מבחויך אין שום תפיסת מקום.

אם־כן, משל הבחירה ומשל האב והבן מבטאים שתי דרגות שונות בהתקשרות העמוקה של הקב"ה עם ישראל: משל האב והבן עוסק בדרגת האלוקות המצומצמת במידת־מה, עד שמציאות ה"בן", נשמות ישראל שנמשכו מפנימיות האלוקות, תופסת שם מקום; ואילו משל הבחירה מבטא שהקשר של ישראל עם הקב"ה קיים בעצמותו ממש, בבחינה זו עליה נאמר⁶⁴ "גם בן ואח אין לו". גם בדרגת האלוקות כפי שהיא מופשטת לגמרי, בבחינה שאין שום הגדרות והגבלות, ומאומה אינו תופס מקום - גם שם בחר הקב"ה לרצות בישראל ולהתקשר עמם בקשר עצמי.

"תחת אבותיך יהיו בניך"

ח. לכאורה הגענו כבר לשיא השיאים. טיפסנו ועלינו עד לקב"ה עצמו, ושם, כפי שהקב"ה מופשט ומרומם מהכול, הוא בחר להתקשר עם נשמות־ישראל - "ישראל ומלכא בלחודוהי"⁶⁵, ונראה שמעבר לכך אין מה להוסיף. אך הרבי ממשיך ומעמיק בעניין ומבאר שלב נוסף בעוצמת הקשר.

למרות מעלתה העצמית של הבחירה, הרי סוף־כל־סוף הבחירה אינה עוסקת במהות האדם עצמו, אלא עניינה הוא לבחור במה לרצות (או יותר מכך: האם לרצות או לא לרצות); עצם עניין הבחירה הוא איך להתייחס אל המציאות שבחויך. אמנם המציאות שבחויך אינה תופסת מקום כלל לגביו, אלא הוא עצמו הקובע האם לרצות ובמה לרצות, אבל בחירה זו עצמה היא כלפי המציאות שמחויך הימנו - כיצד יהיה ייחסו

פרש"י ד"ה כבעל - כתובות צב, א.

קהלת ד, ח. 64

ראה זוהר ח"א סד, א"ב. 65

אל הזולת. האדם עצמו הוא הקובע כיצד להתייחס, אבל המדובר הוא על יחס עצמות האדם אל המציאות החיצונית⁶⁶.

אך הקשר של בני-ישראל עם הקב"ה אינו מתחיל בעצמותו של הקב"ה כפי שהוא מתבטא כלפי חוץ; הקשר הוא עם עצמותו ממש, כפי שהוא ביחס לעצמו.

על עניין זה לאמיתתו אין משל מכוון בגרדי הנבראים, אך אפשר לקרב זאת קצת אל השכל על-ידי הבנת המהות הפנימית של הקשר בין האב לבנו כפי שהוא בא לידי ביטוי בהלכות התורה, בדיני ירושה.

הרבי מביא בהקשר זה את דברי הגאון הרוג'ובי, המבאר⁶⁷ שבירושה ישנם שני אופנים: ישנו אופן בירושה שכל תוכנו הוא בשייכות לירושת הנכסים – מצד קרבתו של היורש, יש לו את הזכות לרשת את נכסיו של המוריש; אך יש אופן נעלה הרבה יותר: לא מדובר על פעולה כלשהי, על העברת הנכסים ליורש; היורש עומד במקום המוריש עצמו וכתוצאה מכך, בדרך ממילא, הוא יורש את נכסיו.

על זה נאמר⁶⁸ "תחת אבותיך יהיו בניך" – בהסתכלות התורנית, תוכנה של ירושת הבן הוא לא העברת נכסי האב אל הבן, אלא הבן עומד תחת מציאות האב והוא הופך להיות עצם מציאותו; ואילו העברת הנכסים אל הבן אינה אלא תוצאה צדדית מכך שנכנס תחת מציאות האב.

וכך גם נמשל בקשר של ישראל עם הקב"ה: הקשר של נשמות-ישראל עם אבינו שבשמים הוא לא רק עם הקב"ה כפי שהוא מתייחס לפעולה כלשהי; נשמות-ישראל קשורות עם הקב"ה כפי שהוא בעצמותו, למעלה מהיותו מכונה בתואר "אב" ואף למעלה מהיותו בבחינת "בוחר".

התואר "אב" מתאר שישנה מציאות של "בן" והאהבה אליו אינה נובעת מבחירתו החופשית, מעצמותו של האוהב ממש, אלא זו אהבה טבעית כביכול; יתירה מזו, גם התואר "בוחר", המתייחס אל הבחירה החופשית של העצמות, מתאר את יחס עצמותו של הבוחר אל הדבר הנבחר, אל המציאות שבחוץ; אך ישראל קשורים עם הקב"ה כפי שהוא

66 ראה בספר המאמרים מלוקט ובלקוטי-שיחות שם.

67 ראה שו"ת צפנת פענח דרוינסק ח"א סק"ח. ווארשא ח"ב סק"ח. צפנת פענח מילואים יג, א.

68 תהלים מה, יז. וראה בבא בתרא קנט, א.

בעצמותו ממש. ובלשון הרבי: "ישראל מושרשים בהעצמות עצמו", וכביכול הקב"ה נתן והעניק⁶⁹ לנו את כל-כולו.

קשר עמוק זה הוא גם מצדו של היהודי - כל עצמותו קשורה אל הקב"ה. משמעות הדברים בעבודתו היא, שבכוח נשמתו יהודי יכול להגיע לדרגה כזו שאין לו בעולמו שום דבר אחר אלא רק הקשר החזק והעצמי עם הקב"ה עצמו.

זהו מקור הכוח של נשמות-ישראל לראות את אמיתת הימצאו בבריאה עצמה, ולגלות את ה"מעיינות" עצמם בתוך ה"חוצה" עצמו: אם הקשר של יהודי עם הקב"ה היה מתחיל בדרגת הבחירה בלבד, זאת אומרת שהוא מושרש בדרגה זו שבדקות דקות יש יחס למציאות שבחוץ (שהרי זהו עניין הבחירה - לבחור כיצד יהיה היחס אל המציאות שבחוץ כנ"ל); אולם כיוון שיהודי מושרש בעצמותו של הקב"ה ממש, "תחת אבותיך יהיו בניך", אם-כן, כשם שבעצמותו של הקב"ה אין שום יחס למציאות אחרת ממנו, אלא אדרבה אמיתת המציאות של כל דבר היא אמיתת הימצאו - כך גם ליהודי יש את הכוח לראות את הבריאה באופן זה ולגלות בתוך ה"חוצה" את ה"מעיינות" עצמם.

אולי ניתן לומר, ששורש עמוק זה מתגלה ביהודי על-ידי התמסרותו המוחלטת להשלים את כוונת הקב"ה בעשיית ה"דירה בתחתונים": הן ב"תחתונים" שבקרבו - להפוך את ה"שטות דקליפה" ל"שטות דקדושה"; והן ב"תחתונים" כפשוטו - לקרוא ולהקריא "א-ל עולם" בכל מקום בעולם. כאשר יהודי מתמסר לגמרי לתפקידו ואינו מחפש שום עילוי לעצמו, אפילו לא את מעלת המסירות-נפש - אזי מתגלה בנפשו שכל מציאותו אינה אלא התאחדותו המוחלטת עם הקב"ה. אין לו שום עניין לעצמו, אלא כל מהותו היא השלמת הכוונה העליונה. הוא עומד תחת מציאות האב, "תחת אבותיך יהיו בניך", וכל עניינו הופך להיות עצם מציאות האב - הקב"ה והשלמת רצונו.

מהותה של ה"שליחות"

ט. אם נסכם את העניין נמצא, שבדור השביעי להפצת המעיינות חוצה על-ידי רבינו הזקן, ההפצה התרחבה והתפשטה עד שכביכול "פנים

69 הביטוי "נתן" מחליש את העניין. נתינה מורה על העברה ממציאות אחת למציאות שנייה, ואילו כאן מדובר על אחדות מוחלטת ממש. אלא שבאוצר המילים שלנו אין מילים היכולות לבטא עניין זה כראוי.

חדשות באו לכאן". בימינו ניתנו הכוחות להפיץ ולגלות את המעיינות לכל יהודי ובכל מקום; יתירה מזו: ביאורי החסידות של הרבי זי"ע, הנשיא השביעי של שושלת חב"ד, מסבירים את ענייני החסידות העמוקים ביותר בהיגיון האנושי היכול להתקבל בשכלו של כל אדם, ומעיינות החסידות שהתגלו בדורנו, פותחים לפנינו הסתכלות פנימית חדשה אף על מהות הבריאה עצמה.

אך מעבר לכל זאת, ישנו צד עיקרי נוסף בהנהגתו של הרבי, המבטא גם הוא את גמר הורדת השכינה למטה.

בנשיאותו ומנהיגותו של הרבי אנו מוצאים חיבור בין המעיינות האלווקיים של פנימיות התורה לדרך ההנהגה בחיים המעשיים, והרי "המעשה הוא העיקר"⁷⁰. ב"דור השביעי" המסיים את ההמשכה והגילוי של מעיינות החסידות שהחל רבינו הזקן לגלות, מתגלה כיצד ה"מעיינות" פועלים על הרובד המעשי והתחתון של עולם העשיה.

דבר זה בא לידי ביטוי במפעל השליחות הגדול שהקים הרבי בדור זה. מלבד רבבות יהודים שנכנסו תחת כנפי השכינה בכל קצווי תבל, ומלבד בירור הניצוצות העצום הנעשה על-ידי הפעולות הרחבות בהקמת מאות ואלפי בתי-מדרש ובתי-כנסת, מוסדות חינוך ומקוואות בפניות הכי נידחות בכל רחבי העולם כולו, הרי שהשליחות עצמה מגלה אצל אותם יהודים שזכו להצטרף למפעל מיוחד זה את המעיינות העמוקים שבנשמת היהודי.

השליחות בעיני הרבי היא ההתמסרות המוחלטת של יהודי לתפקידו "לשמש את קונו". כאשר הרבי מורה לאברך צעיר לעזוב את מקום הולדתו ולהקדיש את כל חייו ל"שליחות", הוא משריש ומחדיר בפנימיותו את ההכרה שכל מציאותו של היהודי היא הקשר שלו אל הקב"ה, ולכן כל חייו משועבדים למילוי רצונו.

וכאשר יהודי מקיים את הציווי "לך לך מארצך ממולדתך ומבית אביך" – הוא עוזב את הרגליו, את נוחיותו, את מקומו ואפילו מוותר על ההידור בתנאי חייו הרוחניים למען עשיית הדירה בתחתונים לקב"ה, למען קירוב נשמות תועות לאביהם שבשמים והרוויית צימאונם הפנימי

70 אבות פ"א משנה יז. וראה לעיל הערה 24, שה"סוף מעשה" נעוץ "במחשבה תחילה" – לפני ולמעלה מהמחשבה.

במעיינות התורה והחסידות - מתגלה עומק הקשר העצמי של היהודי עם הקב"ה.

אם-כן גוף עבודת השליחות מקשרת את ה"שליח", היהודי, עם ה"משלח", הקב"ה, בתכלית החיבור, כמו שמצינו בהלכה ש"שלוחו של אדם כמותו"⁷¹ - השליח הופך להיות "כמותו", כמו המשלח ממש. לכן בפעולתו של השליח ישנו כוחו של המשלח, והוא יכול לפעול דברים שמצד עצמו אין לו כוח לעשותם.

תפקירו המיוחד והחביב של ה"דור השביעי" טרם נסתיים. בדור זה, בו ניתנו הכוחות "לגמור המשכת השכינה, ולא רק שכינה כי אם עיקר שכינה, ובתחתונים דוקא", הזכות והחובה על כולנו להפיץ את המעיינות בעצמנו ובסביבתנו בתוקפם קיימים. כל עוד לא זכינו לביאת משיח צדקנו וכל עוד ישנה פינה בעולם בה לא נתגלו מעיינות התורה והחסידות - המשימה עוד לא הושלמה, ועל כל יהודי להירתם למלאכת הפצת היהדות והפצת המעיינות חוצה. על-ידי כך נזרז את ה"אתי מר", הוא מלך המשיח, שיבוא ויגאלנו בקרוב ממש.